

**YOKSULLUĞUN AZALTILMASI
VE ORTADAN KALDIRILMASINDA
KOOPERATİF İŞLETMELERİN
ROLÜ VE ÖNEMİ**

Yard.Doç.Dr.NurcanTURAN

T.C.. Anadolu Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İşletme Bölümü

ABSTRACT

Poverty is one of the common problems of the modern world. It's also accepted as one of the most significant of the twelve fundamental world problem by the United Nations. There are a lot of local, regional and global alternative solutions for the decrease and eradication of poverty problem. One of these alternatives is cooperatives enterprises.

Cooperative enterprises contribute to the decrease and eradication of the poverty problem by the creating employment, human resource development, consumer protection and by the

provision of acceptable living conditions needed for human. The other means of decrease and eradication of poverty by cooperatives are effective management of house hold and enterprise finance, effective protection against financial and other risks, regional and community development and international solidarity.

ÖZET

Yoksulluk, modern dünyanın ortak sorunlarından birisini oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) yoksulluğu, dünyanın en önemli 12 genel sorunundan birisi olarak kabul etmiştir. Yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılması için yerel, bölgesel ve global bir çok alternatif çözümler bulunmaktadır. Bu alternatiflerden birisi de kooperatif işletmelerdir.

Kooperatif işletmeler, insan için kabul edilebilir yaşam koşullarını sağlama, tüketiciyi koruma, insan kaynaklarını geliştirme, istihdam yaratma yoluyla yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılmasına katkı sağlarlar. Kooperatif işletmelerin bu alandaki diğer katkılarını; hanehalkı ve işletme finansmanını etkin yönetme, finansal ve diğer risklere karşı koruma sağlama, toplumsal ve bölgesel kalkınmayı gerçekleştirme ve uluslararası dayanışmayı sağlama oluşturmaktadır.

GİRİŞ

Yoksulluk tüm dünyanın ortak sorunudur. Her ülke, sosyo-ekonomik durumuna göre farklılık gösteren bir yoksulluk oranına sahiptir. Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) yoksulluğu dünyanın en önemli 12 genel sorunundan birisi olarak kabul etmiştir¹. BM Örgütü'nün kurulduğu 1945 yılından bu yana, sürdürülebilir kalkınmayı destekleme ve başarmada sürdürülen çabalar üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olan yoksulluğun ortadan kaldırılması, BM Örgütü'nün odak noktalarından birisini oluşturmuştur.

1996 yılı BM Örgütü tarafından “ Uluslararası Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Yılı” olarak ilan edilmiştir. Özellikle de 1997-2006 zaman aralığı, uluslararası yoksulluğun ortadan kaldırılması açısından, hedef dönem olarak ele alınmıştır². Global bir sorun olan yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılmasında, birbirinden farklı alternatifler söz konusudur. Kooperatifçilik de, bu alternatiflerden birisini oluşturmaktadır. Ekonomik ve sosyal kalkınmada önemli bir araç olan kooperatif işletmeler, global olarak yoksulluğun ortadan kaldırılmasında; istihdam yaratma, tüketiciyi koruma, hanehalkı ve işletme finansmanını etkin yönetme, finansal ve diğer risklere karşı koruma sağlama, toplumsal ve bölgesel kalkınmayı gerçekleştirme, insan

¹ United Nations General Assembly Report (6 Sep.1995).

kaynaklarını geliştirme, uluslararası dayanışma ve insan için kabul edilebilir yaşam koşullarının sağlanması konularında çaba göstermektedir.

Yoksulluğun Tanımlanması

Yoksulluğun açık ve kesin bir tanımını yapmak, çok boyutlu ve karmaşık yapısından dolayı oldukça güçtür.

Yoksulluk en basit anlamıyla, bireylerin beslenme, barınma, eğitim ve sağlık gibi temel gereksinimlerini karşılayamama ya da toplumsal standartların gerisinde kalma durumu, olarak açıklanabilir³.

Dannison, yoksulluğu üç farklı açıdan ele almaktadır⁴: İlki işsizlerin yanısıra çok düşük ücretlerle çalışanların karşılaşılabilecekleri, sıkıntı ve yoksunluğu anlatan sefalet yoksulluğu; ikinci olarak, farklı bireylerin alışılmış yaşam standartları ve gelir ve refahlarıyla ilgili olarak ortaya çıkan sorunlardan kaynaklanan geçim yoksulluğu; ve üçüncü olarak eşitsizlik, dışlanma, ayrımcılık ve adaletsizlik gibi sorunlardan kaynaklanan göreceli yoksulluk.

² "Eradication of Poverty,"1998, s.1. (<http://bentleymun.org/library/1998/poverty.htm>).

³ "Poverty,"1997 Report on the World Social Situation Part Two, The Gateway to Social Policy and Development.

Baratz ve Grigsby yoksullukla birleşen bir dizi faktör tanımlamaktadırlar. Bu faktörlerin insanları fakir olarak nitelendirebileceği söylenemez, ancak bu faktörlerin fakir insanların bulunduğu ortamlarda ortaya çıktığı söylenebilir⁵. Söz konusu faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Fiziksel konfordan yoksun olma,
- Güvenlik ve emniyetten yoksun olma,
- Sağlık hizmetlerinden yoksun olma,
- Refah değerlerinden yoksun olma,
- Saygı değerlerinden yoksun olma.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin 2000 yılına ait Yoksulluk Raporu'nda yoksulluğa ilişkin bazı tanımlara şu şekilde yer verilmiştir⁶.

Gelir Yoksulluğu

İnsani Yoksulluk

Mutlak Yoksulluk

Temel İnsani Becerilerden

Yoksun Olma

Temel gıda gereksinimini karşılayacak gelirden yoksun olma. Genellikle gerekli

Okur yazar olmama, dengesiz beslenme, yaşam süresinin kısalığı. anne sağlığındaki

⁴ David DANNISON ,*The Politics of Poverty*, Oxford, 1982, s.7.

⁵ James JENINGS, *Understanding the Nature of Poverty in Urban America*, USA,1999, s.11.

olan minimum kalori temeline
göre tanımlanır.

yetersizlik , önlenebilir
hastalıklara yakalanma.

Göreceli Yoksulluk

Gıda dışındaki temel gereksinimleri
(giyinme,barınma ve enerji gibi)
karşılacak gelirden yoksun olma.

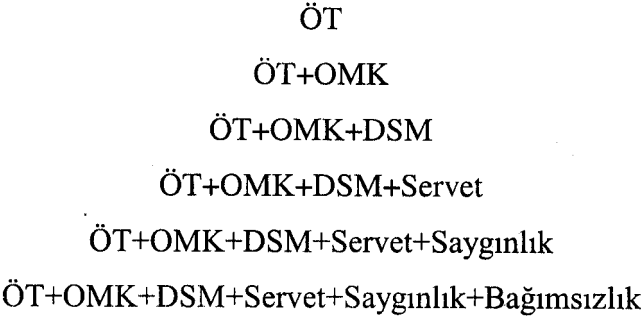
Son zamanlarda yoksulluk kavramı ve nedene bağlı
açıklamalar tartışması artmıştır.

Yoksulluğun tüketim/gelir yaklaşımı olarak tanımlanmasına
eleştirilerin artması ile yoksulluğun analizinde ortak mal
kaynakları, devletçe sağlanan mallar, saygınlık ve bağımsızlıktan
yoksunluk da dikkate alınmaya başlanmıştır. Baulch Yoksulluk
kavramlarını aşağıdaki piramitle açıklamaya çalışmıştır⁷.

⁶ UNDP, “**Poverty Report**”, 2000, s.4
(<http://www.undp.org/povertyreport/chapters>).

⁷ Nilüfer ÇAĞATAY, “**Gender and Poverty**”(Working Paper Series),
UNDP,1998, s.6.

Şekil 1. Yoksulluk Kavramları Piramidi

ÖT : Özel Tüketim

OMK: Ortak Mal Kaynakları

DSM : Devletçe Sağlanan Mallar

Piramidin tavanında yoksullukla ilgili en dar kapsamlı tanım yer alırken, tabana doğru yoksulluk tanımları giderek daha geniş kapsamlı bir hal almıştır. Tabana doğru inildikçe, kavramsallaştırmada statik bir durumdan çok bir süreç ortaya çıkmaktadır. Yoksullar, yardıma gereksinim duyan, toplumun pasif bir unsuru olmaktan çok, yoksullukla savaşan birer birey olarak görülmektedir. Yoksulun güçlendirilmesi ve bu savaşı kazanmasının sağlanması da, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını başarmada etkili olan bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Global Açıldan Yoksulluk ve Boyutları

Uluslararası sermayenin ve global şirketlerin kuralları belirlediği ve piyasaları biçimlendirdiği global ekonomide, ekonomik gelişme hedeflenirken, sosyal gelişmenin ve adaletin göz ardı edilmesi eşitsizlik, dışlanma ve yoksulluk sorunlarının uluslararası boyut kazanmasını hızlandırmaktadır⁸. IMF ve Dünya Bankası'nın, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) aracılığıyla özellikle az gelişmiş ülkelere dayatmak istedikleri uluslararası kurallar, 1999 yılında Seattle'de gerçekleştirilen Dünya Ticaret Örgütü Toplantısı'nın sivil toplum örgütlerince protesto edilmesi sonucunu doğurmuştur. ABD için yeni bir pazar arayışını yansıtmakta olan bu kurallar, tarımsal desteklemelerin kaldırılması, gümrük vergilerinin sıfırlanması ve tarım, enerji, ulaşım, finans, orman, konut, sağlık, eğitim alanlarında kamu özel ayırımı kaldırılarak özelleştirmeye ağırlık verilmesi konularındaki dayatmaları içermektedir⁹. Seattle protestoları globalleşmenin bu olumsuz etkilerine karşı global tepkilerin yükselmeye başladığını göstermektedir.

1980'li yılların başından bu yana IMF ve Dünya Bankası tarafından gelişmekte olan ülkelere dayatılan "makro-ekonomik istikrar" ve "yapısal uyum" programları yüz milyonlarca insanın

⁸ Ahmet SELAMOĞLU, "Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme", Küreselleşmenin İnsani Yüzü, İstanbul, 2000, s.49.

yoksullaşmasına yol açmıştır. Bu programlar sonucunda, alım gücü çökmüş, kıtlıklar patlak vermiş, sağlık klinikleri ve okullar kapanmıştır. Dünya Bankası kuruluş tüzüğü'nün “yoksullukla mücadele” ve “çevre korumacılığını” içermesine karşın, bu kurumun büyük ölçüde hidro-elektrik ve tarımsal sanayi projelerine verdiği destek de , milyonlarca insanın yerlerinin zorla değiştirilmesine ve tahliye edilmelerine yol açan ormansızlaşma ve doğal çevrenin tahrip olması sürecini hızlandırmıştır ¹⁰.

Yoksulluk yalnızca az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere özgü bir sorun değildir. Gerçekte her ülke sosyo-ekonomik durumuna göre değişkenlik gösteren bir yoksulluk oranına sahiptir. Bu açıdan da yoksulluk, artık ülkelerin ulusal sınırları içerisinde ele aldıkları bir sorun olmaktan çıkıp, globalleşmiştir.

Globalleşen yoksulluk, düşük bir ortalama gelir oranına sahip olan gelişmekte olan ülkelerde küresel olarak ortaya çıkarken, yüksek bir ortalama gelir oranına sahip olan gelişmiş ülkelerde ise küresel olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk sorunu global olarak, açlık, yetersiz beslenme, okuma yazma bilmeme, sağlık hizmetlerinden yararlanamama, standardın altında giyinme ve

⁹Murat YERCAN , “Globalleşen Dünya Ticareti ve Tarımsal Kooperatiflerimizin Geleceği”, **Türkiye Koop**, (Aralık 1999-Ocak 2000), S.18, s.14.

¹⁰Michel CHOSUDOVSKY, (Çev. Neşenur Domaniç) **Yoksulluğun Küreselleşmesi**, İstanbul,1999, s.39.

barınma, savunmasızlık, çevresel bozulma, güvencesiz istihdam gibi birçok görünüşe sahiptir¹¹.

Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk, gelişmiş ülkelerde çok fazla rastlanmayan gıda, sağlık, eğitim, sağlıklı su gibi çok temel kaynaklara ulaşamamayı ifade eder. Gelişmiş ülkeler de ise yoksulluğun önemli bir boyutunu, sosyal dışlanma oluşturur. Bu faktör toplumlara göre değişiklik gösteren, ölçülmesi güç olan bir faktördür. Bu nedenle BM tarafından gelişmiş ülkeler için ayrı bir İnsani Yoksulluk Endeksi geliştirilmiştir.

Dünya yeni bin yıla 1.3 milyar yoksulla girmiştir. Son yıllarda, yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılmasına ilişkin birçok uluslararası zirve, forum, toplantı vb. yapılmasına ve 1996 yılının BM tarafından Uluslararası Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Yılı ilan edilmesine karşın, dünya genelinde yoksul sayısı artmaya devam etmektedir¹². Aşağıdaki tablo gelir yoksulluğu açısından (günde 1\$'dan daha az gelirle yaşayan nüfusa göre) Dünya Bankası tarafından düzenlenmiştir. Verilere göre Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde yoksulluk 1987 yılından 1998 yılına bir azalma gösterirken, diğer ülkelerde daha çok artışlar görülmüştür.

¹¹“Poverty”,1997 .

¹²Mariana GONZALES , *The Eradication of Poverty an Unfulfilled Commitment* ,1999, s.1.(<http://www.Socwatch.org.uy/1999/eng/tematicos/poverty-eng.htm>).

Tablo 1. Gelişmekte Olan ve Geçiş Ekonomilerinde Günde 1 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Nüfus ve Kişi Sayısı İndeksi (1987-1998)

Bölgeler Yaşayan	Araştırmaya Dahil Edilen Nüfus %	Günde 1 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Kişi Sayısı (Milyon)				
		1987	1990	1993	1996	1998
		(Tahmini)				
Doğu Asya ve Pasifik	90.8	417.5	452.4	431.9	265.1	278.3
Çin Dahil Edilmeden	71.1	114.1	92.0	83.5	55.1	65.1
Doğu Avrupa ve Merkez Asya	81.7	1.1	7.1	18.3	23.8	24.0
Latin Amerika ve Karayib	88.0	63.7	73.8	70.8	76.0	78.2
Orta Doğu Ve Kuzey Amerika	52.5	9.3	5.7	5.0	5.0	5.5
Güney Asya	97.9	474.4	495.1	505.1	531.7	522.0

Alt Sahra						
Afrika	72.9	217.2	242.3	273.3	289.0	290.9
Toplam	88.1	1,183.2	1,276.4	1,304.3	1,190.6	1,198.9

Çin Dahil						
Edilmeden	84.2	879.8	915.9	955.9	980.5	985.7

Bölgeler	Araştırmaya Dahil Edilen Nüfus %	Kişi sayısı İndeksi %				
		1987	1990	1993	1996	1998
						(Tahmini)

Doğu Asya ve Pasifik	90.8	26.6	27.6	25.2	14.9	15.3
-------------------------	------	------	------	------	------	------

Çin Dahil Edilmeden	71.1	23.9	18.5	15.9	10.0	11.3
------------------------	------	------	------	------	------	------

Doğu Avrupa ve Merkez Asya	81.7	0.2	1.6	4.0	5.1	5.1
----------------------------------	------	-----	-----	-----	-----	-----

Latin Amerika ve Karayib	88.0	15.3	16.8	15.3	15.6	15.6
-----------------------------	------	------	------	------	------	------

Orta Doğu ve Kuzey						
-----------------------	--	--	--	--	--	--

Amerika	52.5	4.3	2.4	1.9	1.8	1.9
Güney Asya	97.9	44.9	44.0	42.4	42.3	40.0
Alt sahra						
Afrika	72.9	46.6	47.7	49.7	48.5	46.3
Toplam	88.1	28.3	29.0	28.1	24.5	24.0
Çin Dahil						
Edilmeden	84.2	28.5	28.1	27.7	27.0	26.2

Kaynak: Poverty Net Home

(<http://www.worldbank.org/poverty/data/trends/income.htm>)

Gelişen dünyada ekonomik yeniden yapılanma süreci, eski doğu bloku ülkelerinin üçüncü dünya ülkeleri arasına katılmasını sağlarken, nüfusun büyük bir kısmının da yoksullaşmasına yol açmıştır. 20.yüzyılın sonları, gelişen dünyada üretken sistemlerin çöküşü, ulusal kuruluşların iflası, sağlık ve eğitim programlarının bölünmesi ile beliren bir yoksullaşma dönemi olarak dünya tarihine geçmiştir¹³.

¹³ Michel CHOSUDOVSKY, "The Globalization of Poverty" ,Ottawa,1995, s.1.

(http://www.freenet.hamilton.on.ca/~ab975/etext_files/G7-Summit-Popular-Critique)

Yoksulluğun Azaltılması ve Ortadan Kaldırılması

Dünyada hızla artan yoksulluğu azaltmak, yoksulların temel haklarını desteklemek ve bu konuda uluslararası işbirliğini geliştirmek günümüzün en önemli politik önceliklerinden birini oluşturmaktadır. Yoksulluğun azaltılması yada ortadan kaldırılması 1990'lı yıllar boyunca BM' inde öncelikli konuları arasında yer almıştır. Yoksulluğun ortadan kaldırılması Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi'nin de üç temel konusundan birini oluşturmuştur. Zirvede kabul edilen deklarasyon, etik, sosyal, politik ve ekonomik bir insani zorunluluk olarak, uluslararası işbirliğine giderek ve kararlı ulusal eylemlerle yoksulluğun üstesinden gelmeyi hedeflemektedir¹⁴.

Dünya yoksullukla savaşmada önemli adımlar atmazsa, gelecekte çeşitli nedenlere bağlı olarak daha kötü bir tablo ile karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenlerin bazıları şu şekilde sıralanabilir¹⁵.

- Dünya nüfusunun hızla artmaya devam etmesi. (yapılan tahminler dünya nüfusunun 2025 yılında 8 milyar olacağını göstermektedir.)

¹⁴ICA, UN, **Contribution of Co-operative Enterprises and the International Co-operative Movement to Implementation of UN AGENDA 21: Programme of Action for Sustainable Development**, Geneva and Newyork, 1995, s.2.

¹⁵ Jean F.RİSCHARD, "Global Poverty Eradication Forum",1995, s.3,4.

- Dünyanın zengin ve yoksul ülkeleri arasındaki açığın giderek büyümesi.
- Ulusal düzeyde yoksulluk açığının giderek büyümesi.
- Gelecek yüzyılda yoksulları olumsuz bir biçimde etkileyecek olan ve giderek artan bir dizi global sorun (biyolojik çeşitlilikte azalma, iklim değişimi, su krizi, finansal istikrarsızlık, yozlaşma gibi).

Yoksulluk eğilim ve profilleri ülke ve bölgeler arasında çeşitli farklılıklar gösterir.1997 Dünya Sosyal Durum Raporu'na göre yoksulluğun etkisi yaşlılar, çocuklar, kadınlar, mülteciler, sakatlar, göçmenler, yerel halk ve bir aile yapısına sahip olmayanlar arasında daha şiddetli bir biçimde hissedilir. Bazı ülkelerde yoksulluk kırsal bir olgu iken, bazılarında ise kentsel bir olgu olarak karşımıza çıkar. Yoksulluğun azaltılması konusunda oluşturulacak politikalar belirlenirken bu farklılıkların dikkate alınması gerekir.

Birleşmiş Milletler Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşlar yoksullukla savaşmak için aşağıdaki hedefleri içeren kapsamlı bir plan oluşturmuşlardır¹⁶.

- Modernizasyon için bir araç sağlamak,
- Eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması,
- Sağlık hizmetlerine ulaşmak,

¹⁶ "Eradication of Poverty", s.1.

- Ekonomik gelişme için yeni fırsatlar yaratmak,
- Ülkelerin sürdürülebilir kalkınmalarının uzun dönemli sorunlarına yönelik altyapıları oluşturmak için ülkeleri teşvik etmek,
- Yoksulluk tarafından oransız olarak(eşit olamayan biçimde) etkilenen ekonomik ve sosyal sorunlara yönelmek.

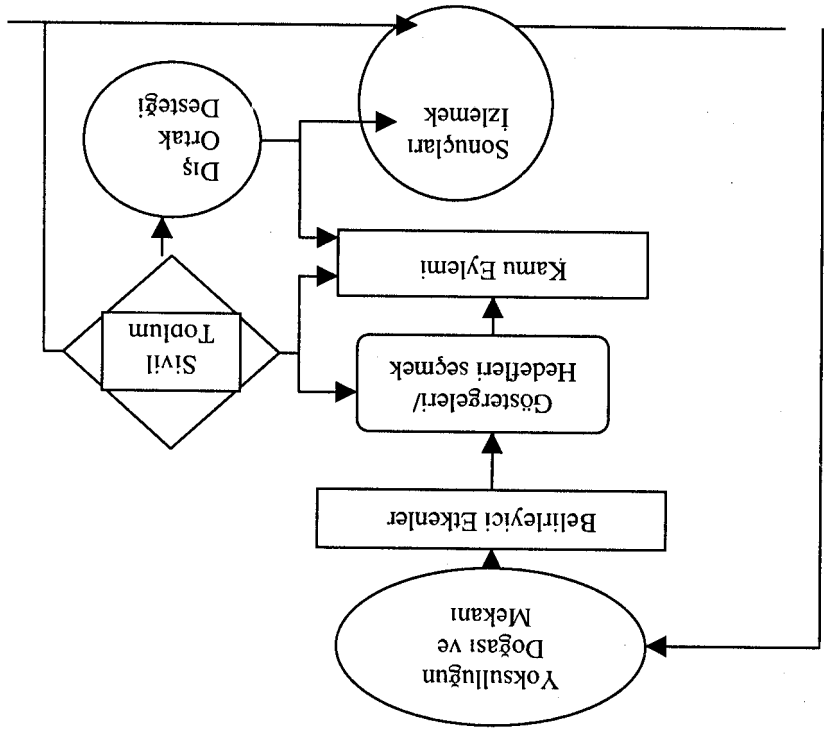
Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu azaltma stratejilerinin oluşturulması konusunda, Dünya Bankası elemanlarınca 1999 Kalkınma Komitesi toplantısı için hazırlanan bir ön bilgi çalışmasında, yoksulluğu azaltmak için strateji geliştirmenin temelini oluşturan üç temel adımdan söz edilmektedir. Bu adımlar

1. Yoksulluğun mekanı ve doğasını anlamak: Yoksulluk çok boyutlu bir olgudur; o nedenle, yoksulluğun kapsamlı bir biçimde incelenebilmesi için doğasını ve mekanını iyi bir biçimde anlamak gerekir.
2. En yüksek yoksulluk giderici etkiye sahip kamusal politikayı seçmek: Yoksulluğun doğasının ve belirleyicilerinin tam olarak anlaşılması, seçilmiş yoksulluk hedefleri üzerinde beklenen etkilerine göre, potansiyel kamu eylemlerinin öncelikleri açısından seçilmesini sağlar.
3. Göstergelerin sonuçlarını seçme ve izleme: Seçilmiş yoksulluk göstergelerini seçme ve izleme, politika önlemlerinin

¹⁷ IMF , **Building Poverty Reduction Strategies in Developing Countries** , 1999, s.3-13.

...klenen etkiyi yapıp yapmadığını değerlendirmeye açısından son
...rece önemlidir. Düzenli bir izleme, gerektiğinde politika ve
...ogramların yeniden gözden geçirilmesine olanak sağlar. Bu üç
...mel adım aşağıdaki şekilde de görülmektedir.

Şekil 2. Yoksulluğu Azaltma Stratejilerinin İnşaatılması

Yanak: IMF (1999) Building Poverty Reduction Strategies in Developing Countries (<http://www.worldbank.org/poverty/strategies/streng.pdf>).

Yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılması konusunda günümüzde pek çok ülke çeşitli plan ve hedefler oluşturmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır :

Çin; 1994 yılında Çin Hükümeti 7-8 tane Yoksulluğu Azaltma Programı hazırlamıştır. 2000 yılında mutlak yoksulluğu ortadan kaldırmayı planlayan Devlet Meclisi, yoksullukla savaşmak için çeşitli birimler oluşturmuş ve gelir yoksulluğunu ortadan kaldırmak ve temel eğitim ve sağlık harcamalarını arttırmak için 1.8 milyar\$ kaynak ayırmıştır.

Costa Rica; Latin Amerika'da en düşük yoksulluk düzeyine sahip olan ülkedir. Yoksul oranı 1989-1995 yılları arasında %28'den %20'ye inmiştir. İş sağlama ve Kamu Harcama Programları, ülkedeki eşitsizliği de azaltmıştır.

İrlanda; Hükümet nüfus artış oranını %9-15'den %5-10'a düşürmeyi hedefleyen, yoksulluğa karşı ulusal bir strateji oluşturmuştur.

Filipinler; Filipinler de resmi olarak 4.56 milyon aile yoksul olarak tanımlanmıştır. Hükümet yoksul çoğunluğun yaşam koşullarını iyileştirmek için, bir sosyal reform gündemini uygulamaya koymuştur.

Uganda; Hükümet 1995 yılında kapsamlı bir Yoksulluğu Azaltma Faaliyet Planı oluşturmak için Ulusal Görev Gücünü kurmuştur. Bu plan sivil toplum kuruluşlarının katılımını ve dört temel tamamlayıcıyı (altyapıyı geliştirme, insan kaynaklarını geliştirme, iyi yönetim ve kırsal kalkınma) içermektedir.

İngiltere; Hükümet, yoksulluk ve sosyal dışlanmayı temel bir sorun olarak tanımlamıştır. Ancak henüz yoksulluğa karşı biçimsel bir strateji oluşturulamamıştır.

ABD; 1996 yılında uygulamaya konan bir Refah Reformu Yasası asgari ücretlerde bir artış yaratmıştır. Tahminlere göre yasayla 2002'de federal yoksulluk sınırı altında, 2.6 milyon daha fazla insan yaşayacaktır¹⁸.

Çeşitli ülkelerin yoksullukla savaşmada uyguladıkları plan ve hedeflerin yanısıra, yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılmasında başarılı olmuş bir örneği de burada belirtebiliriz. Bangladeş'te faaliyet gösteren ve yoksulların diğer insanlar kadar yetenekli ve girişimcilik ruhu taşıyan bireyler olduğu inancı taşıyan Grameen Bank, yoksullar için çalışmaktadır. %94'ünü kadınların oluşturduğu müşterilerin, aynı zamanda bankaya sahip olduğu Grameen Bank, Bangladeş'teki köylerin yarısında faaliyet göstermektedir. Bangladeş'li Yoksulun Bankası olarak da anılan

¹⁸ "In the Name of Poverty", **New Internationalist**, Issue 310, 1999, s.2,3. (<http://www.oneworld.org/ni/issue310/name.htm>)

bankanın, yoksullara vermiş olduğu kredilerin geri dönüş oranı %98'in üzerindedir. Bankanın yapmış olduğu araştırmalar, kredi alanların gelir ve varlıklarının arttığını ve yoksulluk sınırının altından üstüne doğru tırmandıklarını göstermektedir.¹⁹

Yoksulluğun Azaltılması ve Ortadan Kaldırılmasında Kooperatif İşletmeler

Karşılıklı ve kollektif çıkarlar doğrultusunda çalışan kooperatif işletmeler, bugün dünyanın pek çok bölgesinde kamu ve özel sektör karşısında üçüncü bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. 157 yıllık tarihi bir geçmişe sahip olan kooperatif işletmeler, son olarak 1998 yılında güncelleştirilen ICA istatistiklerine göre, yaklaşık 725 milyon bireysel üyesiyle, dünyadaki en büyük sosyo-ekonomik hareket olarak tanımlanabilir²⁰. Dünyadaki ICA üyesi olmayan diğer kooperatifçiler de dikkate alındığında, bu rakam daha da büyümektedir.

Bireylerin ortak ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini ve isteklerini gidermek üzere gönüllü olarak bir araya gelerek oluşturdukları, ortaklaşa sahiplenip, demokratik olarak yönettikleri özerk bir girişim olan kooperatif işletmeler, ekonominin değişik sektörlerinde yer almış ve kendine özgü ilke ve değerleri günümüz koşullarına taşımışlardır.

¹⁹ Hüseyin POLAT, "Açlık, Yoksulluk ve Dünya Bankası", Ankara SMMMO Bülteni, (Haziran.1996), S.65, s.7.

Katılımcılığın ön plana çıktığı çağımızda, bir sivil toplum örgütü olan kooperatif işletmeler, demokrasinin gelişmesi, ekonomik gelişmenin sağlanması, çağdaş bir yaşam düzeyine ulaşılması ve yoksulluğun önlenmesi gibi dünyanın önde gelen sorunlarının çözümüne etkin olarak katılım sağlama çabası içerisindedirler. Kooperatiflerin özellikle yoksulluk ve yoksullar ile ilgili tutum ve davranışları son yıllarda önemle üzerinde durulan bir konudur. Kooperatif işletmelerin, yoksulların kendi çabaları ile yaşam kalitesi, kabul edilebilir yaşam standartları ve ekonomik güvence sağlayabilecekleri ve yoksul olma riskinden korunabilecekleri önemli bir araç olduğu ileri sürülmektedir²¹.

Kooperatiflere ilişkin 1 Temmuz 1994 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurul Raporu'nda "kooperatif işletmeler sahip oldukları önemli insan potansiyeli ile yoksulluğun üstesinden gelme ve sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirmede üretken bir istihdam yaratma görevini üstlenebilirler" sonucuna varılmıştır. Böylece yoksulluğun ortadan kaldırılmasında, kooperatif işletmelerin katkısı BM tarafından da kabul edilmiştir²². Ayrıca, 1966 ILO (International Labor Organization) Genel Konferansında da, Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Kooperatiflerin Rolü konusundaki 127 No'lu Tavsiye Kararı ile

²⁰ ICA Web Site (<http://www.coop.org>).

²¹ ILO, **Creating a Favourable Climate and Conditions for Cooperative Development in Central and Eastern Europe**, Geneva, 1996, s.117.

²² ICA, UN, s. 3.

kooperatifler, sınırlı kaynak ve fırsatlara sahip insanların ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarının iyileştirilmesinde ve girişimciliğe özendirilmesinde tek seçenek olarak kabul edilmiştir. 28. ICA Kongresi'nde benimsenen bir önergeyle de kooperatiflerin global karakterde olanları dahil çok sayıda ekonomik ve sosyal sorunun çözümünde önemli bir katkı sağlayabileceği kanısı yerleşiklik kazanmıştır. Bugün ülke ekonomilerinin gelişiminde ve toplumun daha güçsüz kesimlerinin ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilmesinde kooperatiflerin etkin katkısının söz konusu olduğu bir çok ülkenin varlığı inkar edilemez. Kooperatifler, kırsal kesimin ekonomik ve sosyal ilişkilerinde çıkarlarının korunması ve ekonomik güçlülük ve kendi kendine ayakta durabilme fırsatına kavuşturulmasında üstünlüklerini kanıtlamışlardır²³.

1990'lı yıllar boyunca BM 'in global stratejilerinde öncelikli bir konu olarak yer alan yoksulluğun ortadan kaldırılması konusu, kooperatif işletmelerin katkısı açısından aşağıdaki temel başlıklar açısından ele alınabilir.

1. İstihdam Yaratma

Yukarıda da ifade edildiği gibi, ILO'nun 127 No'lu Tavsiye Kararı ile dar gelirli kesimlerin girişimciliğe özendirilmesinde tek

²³Mine TEKELİ, *Uluslararası Bütünleşme Sürecinde Yeni İşletme Oluşumları, Bölgesel Entegrasyonlar, Kooperatif Hareketler*, Ankara, 1990,

seçenek olarak kabul edilen kooperatif işletmeler, genellikle daha güvenilir ve daha iyi iş olanakları sağlayan, kendi kendine istihdama olanak veren istihdam biçimleri yaratırlar. Yeni iş olanakları yaratmanın yanısıra işsel dinamikleri ve ekonomik başarılarından dolayı ortaya çıkan üretkenliklerini korurlar²⁴.

Aslında işçi kooperatifleri dışındaki kooperatif işletmelerin temel amacı istihdam sağlamak değildir. Ancak kooperatif işletmelerin başarılı çalışmalarının bir sonucu olarak, kooperatif işletmelerce istihdam yaratılmaktadır. Kooperatif işletmelerin genellikle beş farklı biçimde istihdama olanak sağlayan bir potansiyel taşıdıkları görülmektedir; 1. işçi kooperatiflerinde olduğu gibi, işyeri olarak kooperatif işletmeler, 2. ortak olan ve olmayanlara istihdam sağlayan hizmet kooperatifleri ve kooperatif üst yapılarında olduğu gibi, işveren olarak kooperatif işletmeler, 3. hizmet kooperatiflerinin başarılı bir biçimde ortaklarının ekonomilerine katkı sağladığı durumlarda ortaya çıkan ve kendi kendine istihdama olanak veren kooperatif işletmeler, 4. kooperatif işletmelerin desteğine gereksinim duyan kuruluşlar açısından, kooperatif işletmelerin varlığının doğrudan sonucu olarak iş yaratılmasıyla dolaylı istihdam sağlayan kooperatif işletmeler, 5. çalışmaları sonucu, doğrudan istihdamla ilgili olan çevreleri

s.55,56.

²⁴ ILO, **Promotions of Cooperatives**, Report V(1), Geneva, 2000, s.43.

üzerinde, etkili olmaları ile yaratılan istihdam açısından, kooperatif işletmeler²⁵.

Değişik türdeki kooperatifler tarafından yaratılan istihdam biçimleri, elde edilen gelirin ücret, maaş, kar olarak paylaşımı yada tasarrufların paylaşımı biçimine dayanır²⁶. Bugün dünya genelinde faaliyet gösteren kooperatif işletmeler onbinlerce işin yaratılmasında etkili olmuşlardır. Kırsal alanlarda yarattıkları işlerle, kırsal kalkınma ve göçün önlenmesinde de önemli rol oynamışlardır.

Kooperatif işletmelerin ortakları arasında ayırmacılık yapmamaları onların gönüllü ve açık ortaklık ilkelerinin bir gereğidir. Ancak son yıllarda kooperatif işletmeler açısından kadınlar, gençler, çocuklar, engelliler, mülteciler, yerliler ve yaşlılar gibi toplumun dezavantajlı kesimleri daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bu çerçevede, kooperatiflerin istihdam yaratma konusundaki çabaları da bu kesimlerden özellikle kadınlar ve gençlere yönelik politikaların ağırlık kazanmasına yol açmıştır.

Kooperatif işletmeler kadınlara istihdam yaratma ve onlara gelir sağlamada önemli fırsatlar yaratmaktadırlar. 1984 yılında beş Fijili kadın grubu Sosyal Refah Örgütü ile birlikte, toplumdaki kadınlara istihdam ve gelir yaratma amacı ile Marama

²⁵ Roland LINDENTHAL , **Cooperatives and Employment in Developing Countries**, ILO, Geneva, 1994, s.2.

Kooperatifi'ni kurmuştur. Kooperatif, kuruluşundan bu yana karlı bir biçimde ve hükümet desteği almaksızın çalışmalarını sürdürmektedir. Marama Kooperatifi, yaklaşık 40 kadına istihdam sağlamaktadır. Ayrıca çok amaçlı kadın kooperatiflerinin bir örneğini oluşturan Asoka (Angesti Somah Kartoraharjo), Endonezya'da kooperatifleşme yoluyla kırsal bölgelerde yaşayan kadınların yaşam koşullarının nasıl geliştirilebileceğinin cesaret verici bir örneğini oluşturmaktadır. 47 ortakla kurulan ve ortak sayısını 345'e çıkararak ASOKA, ortakların becerilerini geliştirme ve hanehalklarının verimli çalışmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. ASOKA, bölge kadınlarının gelirlerini artırmak için çalışmalarını dikiş, mağazacılık, erişte yapımı, kredi ve tasarruf gibi beş farklı alanda sürdürmektedir²⁷.

Kooperatif hareketin ülke ile bütünleştiği Benin'de kooperatifler gençlere cesaret vermektedir. 1960'da bağımsızlığın ardından kurulan 4D Kırsal Gençlik Klupleri'nin amacı yaklaşık 4000 ortağın tarım, hayvancılık ve el sanatları ile ilgili kooperatifçilik alanlarında staj olanağı sağlamaktır. Bir diğer yeni ve ilginç örneği oluşturan, Burkino Faso'daki Genç Çiftçiler Grubu, 15-25 yaş arasındaki gençler tarafından kurulmuştur. Köy kalkınması ile ilgili ekonomik ve sosyal çalışmaları sürdüren ve tarımla ilgilenen bu gruplar, eğitime de önem vermektedirler²⁸.

²⁶United Nations, **The International Co-operative Movement and the World Summit for Social Development** (July 1994), s.3.

²⁷LINDENTHAL , s.92-95.

²⁸LINDENTHAL , s.100.

Özellikle istihdam yaratma amacı ile kurulmuş olan ve işçi kooperatifleri, işçi üretim kooperatifleri ve emek değerlendirme kooperatifleri gibi adlarla anılan kooperatif biçimi, 19. yüzyıl koşullarında işçi ve zanaatkarın sosyal krizden, özellikle işsizlikten kaynaklanan ekonomik yoksulluğunu gidermek üzere tasarlanmıştır. Bu kooperatifler sayesinde ortak/işçi ortak bir girişimle kendi iş yerini açarak, kendi işletmesinde istihdam olanağı bulmaktadır. Bu daha iyi çalışma koşulları, daha güvenli bir ortam ve yüksek ücret düzeyini de beraberinde getirmektedir²⁹. Bu kooperatiflerin en tanınmış örneğini Mondragon İşçi Üretim Kooperatifleri oluşturmaktadır³⁰.

Kooperatif işletmelerin sosyal ekonominin lokomotifi olarak kabul edildikleri Kanada'da, nüfusun %70'ini içine alan kooperatifçilik hareketi 133 bin kişiye istihdam yaratmıştır³¹. Kanada'nın Quebec bölgesinde yer alan ve Dünya'nın en büyük kredi kooperatifi olan Desjardins Kooperatif hareketi de, Quebec'in en büyük sendikası ile yeni iş alanlarının yaratılması ve işsizliğin azaltılması konularında ortak anlaşma yapmıştır³².

²⁹ İsmail DUYMAZ, **Emek Değerlendirme Kooperatifleri Bir İşçi İstihdam Projesinin Çok Engelli Parkuru**, FEV Ya., İstanbul, 1994, s.11,23.

³⁰ Nurcan TURAN, "Bölgesel Kalkınma İçin İnsan Merkezli Yaklaşımın Başarılı Bir Örneği", **Kooperatif Dünyası**, 1997, Y.27, S.319-320, s.9.

³¹ Canada's Co-operatives and Credit Unions . (<http://www.coopcca.com>).

³² **Rapport Annuel**, (<http://www.desjardins.com/ang/home-fr.htm>)

2. Tüketicuyu Koruma

Kooperatif işletmeler, tüketicinin korunmasında yer alan en önemli örgütlenme biçimlerinden birisini oluşturmaktadır.

Ortaklarca kurulup işletilen ve sahiplenilen kooperatif işletmelerde amaç, hedef ve uygulamalar tüketicinin korunmasına yöneliktir. Kalite, ucuzluk ve dürüstlük kooperatif işletmelerin temel önceliğidir. Pek çok ülkede monopollerle savaşıma ve yoksullar lehine hükümet politikalarını etkilemede de kooperatif işletmelerin ekonomik ağırlığı görülmektedir.

Özellikle tüketim kooperatifleri, dar gelirli tüketicinin fiyat ve kalite yönünden korunması amacıyla kurulup çalıştırılırlar. Bu sayede bu kooperatifler yoksulların yaşama olanaklarını geliştirirken, piyasanın da üretici ve tüketici yararına hizmet edecek şekilde oluşumuna katkı sağlarlar. Ayrıca ekonominin sağlıklı büyümesi ve gelişmesine de yardımcı olurlar³³. Üst örgütlenmeye giden tüketim kooperatifleri, tüketim mallarını toptan alma, üretme, işleme, banka ve sigorta kuruluşlarına sahip olma, tüketiciye

³³ Ahmet ÖZÇELİK, "Tüketici ve Kooperatifçilik", *Karınca*,1999, Y.64,S.750, s.12.

rehberlik etme görevlerini de üstlenerek, tüketicinin yaşam düzeyini yükseltebilirler³⁴.

Günümüzde Japonya’da tüketim kooperatifi ortağı olmanın en güdüleyici unsurunu güvenli ve güvenilir ürünler satın alma arzusu oluşturmaktadır. Tüketim kooperatifi ortaklarının %90’ını kadınların oluşturduğu Japonya’da, son dönemlerde aracılığı ortadan kaldırarak, üreticiden tüketiciye ürünlerin ulaşmasını ve dolayısıyla taze, düşük fiyatlı, daha güvenilir ve kaliteli ürünler sunmayı sağlamak, tüketim kooperatifleri için popüler bir hal almıştır³⁵.

Dünyanın pek çok ülkesinde kooperatif işletmeler tüketicinin korunması konusunda farklı biçimlerde çaba göstermektedirler. Belçika Tüketim Kooperatifleri Merkezi Eylül 1993’de Ulusal Banka’nın desteğiyle, tüketici korunması ile ilgili bir konferans düzenlemiş, İsviçre tüketim kooperatifleri etik koda uygun olarak çalışan kendi reklam şirketlerini kurmuşlardır³⁶.

3. Hanehalkı ve İşletme Finansmanının Etkin Yönetimi

Finansal kooperatifler yoksullar ve özellikle de kadınlar için özel bir önem taşırlar. Ticari bankaların hizmet vermediği ve kamu

³⁴ Rasih DEMİRCİ, “Tüketici, Tüketicuyu Koruma Kanunu, Tüketim Kooperatifçiliği”, *Karınca*, 1995, Y.61,S.700,s.5.

³⁵ **Japan: Consumer Co-operative Movement in Japan** (1995). (www.wisc.edu/uwcc/icic/today/consumer/movement.html).

³⁶ ILO, s.118.

kredi programlarının yetersiz olduğu alanlarda, finansal kooperatifler devreye girerler.

Finansal kooperatifleri oluşturan tasarruf ve kredi kooperatifleri (kredi birlikleri) ve kooperatif bankaları, mevduat tasarrufları için güvenilir bir kurum olmanı yanında, küçük tasarrufların değerlendirilmesine olanak yaratmada da etkin bir kurumdur. Ortaklar tarafından sahiplenilen bu kuruluşlar, maliyetleri minimum düzeyde tutma ve hizmet ve işlemleri özel gereksinim ve koşullara göre ayarlama duyarlılığını gösterirler.

Yoksullara tefecilerden korunma olanağı veren finansal kooperatiflerin sermaye hareketliliği ve yerinde yatırım yapma konusundaki kapasitesinin bilincinde olan hükümetler, özellikle yoksul toplumlarda bu kooperatiflerin gelişmesi için destek verirler³⁷.

1974 yılında Hindistan'da kurulan Shri Mahila Sewa Sahakari Bank, kendi kendine istihdam yaratan 4000 kadın işçinin girişimciliğinde kurulmuş olan yoksul kadınlara özgü bir bankadır. Sewa emek hareketi, kooperatif hareket ve kadın hareketi olmak üzere üç temel işlevi bünyesinde bulundurmaktadır. Girişimci ortaklar tarafından seçilen Yönetim Kurulları'nca politikaların belirlendiği Sewa'da Yönetim Kurulu'nun seçtiği profesyonel yöneticiler görev almaktadır. Yaklaşık 51 bin mevduat ortağına

sahip olan banka, ortaklarına finansla ilgili tüm destek hizmetlerini sağlamaktadır. Ayrıca banka tarafından bir iş güvenliği sigorta projesi ve bir konut programı başlatılmıştır. Banka kırsal tasarruf ve kredi kooperatifleri aracılığıyla çalışmalarını, kırsal alanlara da yaymaktadır³⁸.

4. Finansal ve Diğer Risklerden Korunma

Sigortacılık alanında faaliyet gösteren kooperatifler ortaklarına uygun koşullar yaratarak, finansal ve diğer risklere karşı korunma sağlarlar. Ortaklarının mali güçlerine göre uygun politikalar oluştururlar. Bu politikalar özellikle kadınlar ve toplumun risk altındaki diğer bölümlerine yöneliktir. Sigorta kooperatifleri, günümüz rekabet koşullarında kooperatif işletme ve küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri korumak için çaba gösterir.

Japonya'daki çiftçilerin sigorta kooperatifi olan Zenkyoren 1993'de, 132 milyar\$ dan daha büyük bir kar elde etmiştir ve dünya'nın en büyük on sigorta kuruluşundan birisini oluşturmaktadır³⁹.

³⁷United Nations, s.4, 5.

³⁸A Women's Self-Help Organization for Poverty Alleviation in India:Sewa, (www.unesco.org/most/asia1.htm)

³⁹ICA, UN, s.26.

5.İnsan Kaynaklarını Geliştirme

Kooperatif işletmelerin yoksullar yararına çalışmalarında bulunabilmesi, onların başarılı olarak yönetilip çalıştırılmalarını gerektirir. Bunun için kooperatif işletmelerde insan kaynaklarının geliştirilmesi önem taşır.

Ekonomik ve sosyal kalınmada önemli bir role sahip olan kooperatifçiliğin temel ilkelerinden birisini eğitim ve öğretimin geliştirilmesi oluşturmaktadır. Kooperatif işletmelerde eğitim ve öğretim çok geniş bir insan kitlesine yönelmektedir. Bu geniş kitle içerisinde kooperatif ortakları, yöneticileri, çalışanları, potansiyel ortaklar, politikacılar, eğitim plan ve yöneticileri ve kooperatiflere destek veren kalkınma örgütlerindeki ilgililer yer alır⁴⁰.

Özellikle ortaklarını yoksulların oluşturduğu kooperatiflerde, temel eğitim, okur yazarlık, işletmecilik yöntem ve teknikleri ve kooperatiflerin faaliyet alanları ile ilgili mesleki eğitim ön plana çıkmaktadır⁴¹. Günümüzde kooperatiflerde insan kaynaklarının geliştirilmesi, bilgisayar teknolojisi sayesinde çok daha yaygın ve hızlı bir hale gelmiştir. İnternet aracılığıyla, dünyadaki pek çok kooperatif, kooperatif üst kuruluşu ve kooperatifçiliğe destek veren kurum ve kuruluşlar kooperatiflerde insan kaynaklarının

⁴⁰Nurcan TURAN, "Kooperatif İşletmelerde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve ILO COOPNET Programı", *Eskişehir Anadolu Üni.İİBF Der.*,1998, C.XIV,S.1-2, s.147.

⁴¹United Nations , s.6.

geliştirilmesi ve kooperatif bilginin geniş kitlelere yayılmasında aktif rol almaktadır. Bunlar arasında ICA (International Cooperative Alliance- Uluslararası Kooperatif Kurumu), UWCC (University of Wisconsin Cooperative Center-Wisconsin Üniversitesi Kooperatif Merkezi) ve ILO(International Labour Organization-Uluslararası Çalışma Örgütü) başı çekmektedir.

ICA ve ILO işbirliği içerisinde özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi ülkelerde, kooperatifçilik eğitimi ve insan kaynaklarının geliştirilmesi konularında ulusal kooperatif işletmelere yardımcı olabilmek amacıyla. çeşitli projeler yürütmektedirler Bu projeler özellikle ILO'nun COOPNET programları(Kooperatif Yönetimi ve Ağı İçin İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Programları) ile desteklenmektedir ⁴².

6. Toplumsal ve Bölgesel Kalkınmanın Desteklenmesi

Kooperatif işletmeler yerel toplumlardaki bütünleştirici ve süreklilik sağlayıcı katkılarının bir uzantısı olarak, dünyanın pek çok ülkesinde özellikle yoksulluğun yaygın olduğu bölgelerde toplumsal ve alt bölgesel kalkınma programlarını desteklerler. Örneğin Kanada'nın Quebec Bölgesi'nde yer alan ve bölgenin en büyük finansal kuruluşu olan Desjardins Kooperatif Hareketi, yerel olarak sosyo-ekonomik büyümede önemli bir araçtır. Bir tasarruf

ve kredi kooperatifçiliği olan Desjardins Hareketi, bölge ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Kooperatif 1997 yılında 3.9 milyon \$'a yakın bir kaynakla, yerel ve bölgesel ekonomik girişimlere destek vermiştir⁴³.

Amerika'daki kırsal elektrik kooperatifleri de, elektrik enerjisi sağlamanın yanısıra, hizmet götördükleri bölgelerde ekonominin iyileştirilmesini birinci planda tutmuşlardır. Ayrıca yerel kalkınma projelerine önderlik edip, finans ve insan gücü konularında yardımlarda bulunmuşlardır. 1990 yılında kırsal elektrik kooperatiflerinin %74'ü ekonomik kalkınma ile ilgilenmişlerdir⁴⁴.

7. Uluslararası Dayanışma

Kooperatifçiliğin temel ilkelerinden birisini de yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde kooperatiflerin işbirliği ve dayanışması oluşturur. Bu işbirliği ve dayanışma dünya genelinde kooperatif işletmelerin başarısı ve ortaklarına daha yüksek ekonomik yarar sağlaması için önem taşır.

⁴²Hüseyin POLAT , “Yeni Kooperatifçilik İlkelerine Uyum Çalışmaları ve Türk Kooperatifçiliği”, **Kooperatifçilik Dünyası**, (Ocak,1997), Y.26, S.310, s.4.

⁴³ **Mouvement Desjardins**. (<http://www.Desjardins.com/ang/home-fr.htm>).

⁴⁴ Ayhan TAN, “Dünya’da Kooperatifler: ABD Örneği (Elektrik Kooperatifleri)”, **MEB KOPEP PROJESİ Eğiticiler Eğitimi Ders Notları** , Ankara, 2000, s.60,61.

⁴⁵ ILO, **Promotions of Cooperatives**, Report V(1) , Geneva, 2000, s.106,114.

Dünya genelinde kooperatiflerle ilgili uluslararası organizasyonlar dört ana kısma ayrılmaktadır: 1. Uluslararası kooperatif yapılar (Örn.ICA-Uluslararası Kooperatifçilik Kurumu) 2. Kooperatif kalkınmayı destekleyen uluslararası yapılar (Örn.IFAP-Uluslararası Tarımsal Üreticiler Federasyonu) 3. Kooperatiflere uluslararası destek veren ulusal organizasyonlar (Örn.JCCU- Japon Tüketim Kooperatifleri Birliği) 4. Kooperatiflere hizmet veren uluslararası ağlar (Örn. CIRIEC Uluslararası Kamu ve Kooperatif Ekonomisi Araştırma ve Bilgi Merkezi)⁴⁵. Kooperatiflerle ilgili bu uluslararası işbirliği yapıları, yoksulların kooperatif kurma ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşma çabalarında yalnız olmayıp, destek ve yardım gördüklerinin ifadesidir. Organize olmuş bu kuruluşların profesyonel çaba ve destekleri uluslararası kooperatifçiliğin gelişmesi ve yoksulluktan kurtulmada kooperatif alternatifinin önem kazanmasında son derece kayda değerdir.

8. İnsan İçin Gerekli Kabul Edilebilir Yaşam

Koşullarının Sağlanması

Kooperatifler kronik olarak yoksulluğa yol açan neden ve koşulların ortadan kaldırılmasında da son derece etkilidirler. Konut, yakacak, enerji, su, sağlık, altyapı, temel hizmetlerin yetersizliği gibi kronik yoksulluğa neden olan koşullar kooperatif işletmeler

aracılığıyla ortadan kaldırılabılır. Dar gelirli ve yoksulların konut edinmesinde önemli bir alternatif oluşturan konut kooperatiflerinin yanısıra, pek çok ülkede kurulmuş olan elektrik, ısıtma, telefon, su, sağlık ve sosyal hizmet, eğitim kooperatifleri yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılmasındaki katkılarının yanısıra, insanca yaşam için gerekli koşul ve ortamın yaratılmasında da önemli rol oynamaktadır⁴⁶. Bunlara ek olarak kooperatif işletmelerin, gıda güvenliği, insani yardım, kadınlar , gençler, yaşlılar ve sakatlara yönelik çalışmaları da, insani yaşam koşullarının iyileştirilmesi açısından dikkate alınması gereken çabalardır.

Yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılmasında kooperatif işletmelerin rolüne ilişkin ilişkin yukarıdaki yer alan açıklamalar daha çok kentsel alanlardaki yoksulluğun ortadan kaldırılmasında söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle kırsal alanlarda yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılmasında kooperatif işletmelerin rolü bazı farklı alanlarda da ortaya çıkabilmektedir.

Kırsal Bölgelerde Yoksulluğun Azaltılması ve Ortadan Kaldırılmasında Kooperatif İşletmeler

Dünyadaki yoksul nüfusun yarısından fazlası ,yaşamlarını kırsal alanlarda sürdürmektedir. Kırsal yoksulluğun nedenleri

⁴⁶ United Nations, s.6.

bölgeler arasında farklılıklar gösterebilmekle birlikte, yoksulluğun ortadan kaldırılması global bir sorundur. Kırsal yoksulluk; kentsel yoksulluk, kırdan kente göç, çevresel bozulma ve sürdürülebilir kalkınma gibi bir çok sorunla bağlantılıdır⁴⁷.

Kırsal kesimdeki kooperatif işletmeler, kırsal nüfusun yaşamını güvence altına alma, pazarlık gücünü arttırma, çıkarlarını koruma, yoksulluğu yenme ve yoksulluktan korunmada en etkili araçlardan birisidir. Pek çok ülkede tasarruf ve kredi kooperatifleri, kooperatif bankaları, sigorta kooperatifleri, elektrik, telefon, ısıtma, sulama, sağlık ve toplumsal kalkınma kooperatifleri kırsal ekonomilerde önemli roller oynayarak yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılmasına katkı sağlarlar.

Kırsal alanlarda yoksulluğun ortaya çıkmasının en belirgin nedenleri şu şekilde açıklanmaktadır⁴⁸.

1. Ürünlere verilen düşük fiyatlar
2. Kredi ve finansmana ulaşmadaki yetersizlikler
3. Kırsal alanlarda temel altyapı yetersizliği
4. Eğitim ve okuryazarlıktan yoksun olma
5. Toprak mülkiyeti sorunları
6. Tarımsal girdilerin maliyetinin yüksek olması
7. Kurumsal destek ve iyi yönetimin olmaması
8. Tarımsal araştırma transferinin az olması yada olmaması

⁴⁷IFAP, **Millennium Survey on Actions to Reduce Rural Poverty and the Role of Farmers' Organizations** (April 2000), s. 1.
(<http://www.ifap.org/develop/surveygen.html>)

⁴⁸IFAP, s.1.

9. Zayıf tarımsal pazarlama ve fiyat riski yönetimi
10. Tarımsal mücadelede yetersizlikler

Kırsal alanda, kırsal hane halkları tarafından kurulup işletilen kooperatif işletmeler sağlıklı ve yüksek kaliteli bir kırsal ekonomiyi gerçekleştirmenin ve yukarıda söz konusu edilen yoksulluk nedenlerini ortadan kaldırmanın en etkili araçlarıdır.

Kooperatif işletmeler, gelişmiş pazar ekonomilerinde, kırsal ekonominin temel tamamlayıcısıdır. Gelişmiş ve geçiş döneminde olan ekonomilerde önem taşıyan kırsal yoksulluk sorununun ortadan kaldırılmasında, kooperatif yaklaşım, en rekabetçi Pazar koşullarında bile etkili olmaktadır. 1994 yılı verilerine göre, ICA'nın bireysel üyelerinin %22'si (167 milyon kişi) tarım ve balıkçılık kooperatiflerinin ortağıdır.

Mayıs 1994 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Uluslararası Tarımsal Üreticiler Federasyonu 31. Genel Konferansı 'nda kabul edilen bir bildirmede "tarımsal kooperatifler ve çiftçi birlikleri gibi, çiftçiler tarafından sahiplenip işletilen kuruluşların kırsal çevreyi güçlendirebileceği" açıklanmıştır. Kooperatif işletmeler kırsal alanlarda temel hizmetler sağlayarak kırsal nüfusa gelir ve istikrar konusunda katkıda bulunabilirler. Bu katkıları; çevresel olarak

bozulmamış girdiler sağlama, istihdam fırsatları yaratma, katma değeri arttırma gibi yollarla sağlayabilirler.⁴⁹

Benin’de küçük üreticiler tarafından kurulan ve ACOODER adını taşıyan kırsal kalkınma kooperatifi, Banikoara’yı yaşanabilir bir yer haline getirmiştir. ACOODER sayesinde bölgede, temel ilaçların toptan fiyatına satıldığı bir eczane açılmış, tüketim malları ve yapı gereçleri satan bir merkez mağaza açılmış, insanlar ve çiftlik hayvanları için su deposu kurulmuş, yollar iyileştirilmiş, sağlık kliniği için doktor istihdam edilmiş ve öğrencilere motosiklet sağlanarak eğitim merkezlerine ulaşmaları kolaylaştırılmıştır. Bu toplumsal etkinlikler, ACOODER’in kimi işletmelerinden elde edilen gelirlerle gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda yerel çiftçinin ürettiği pamuk pazarlanarak, Banikoara Benin’in önde gelen pamuk üreticisi haline gelmiştir⁵⁰.

⁴⁹ICA, UN, s.11.

⁵⁰ “ICA-Avrupa’dan Haberler” ,**Türkiye Koop**, (Eylül,2000), S.23, s.12.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

A Women's Self-Help Organization for Poverty Alleviation in India:Sewa. (www.unesco.org/most/asia1.htm).

ÇAĞATAY, Nilüfer, **Gender and Poverty** (Working Paper Series), UNDP,1998.

CHOSUDOVSKEY, Michel,(1995) **The Globalization of Poverty**, Ottawa,1995.

(http://www.freenet.hamilton.on.ca/~ab975/etext_files/G7-Summit-Popular-Critique)

CHOSUDOVSKEY, Michel (Çev. Neşenur Domaniç), **Yoksulluğun Küreselleşmesi**, İstanbul,1999.

DANNISON, David , **The Politics of Poverty**, Oxford,1982.

DEMİRCİ, Rasih , Tüketici, Tüketiciyi Koruma Kanunu, Tüketim Kooperatifçiliği, **Karınca** , (1995), Y.61, S.700.

DUYMAZ, İsmail , **Emek Değerlendirme Kooperatifleri Bir İşçi İstihdam Projesinin Çok Engelli Parkuru**, FEV Ya.,İstanbul,1994.

Eradication of Poverty,(1998) . (<http://bentleymun.org/library/1998/poverty.htm>).

ICA, UN, **Contribution of Co-operative Enterprises and the International Co-operative Movement to Implementation of UN AGENDA 21: Programme of Action for Sustainable Development**, Geneva and Newyork, 1995.

ICA-Avrupa'dan Haberler , **Türkiye Koop**, (Eylül,2000), S.23.

ICA Web Site. (<http://www.coop.org>).

IFAP, Millennium Survey on Actions to Reduce Rural Poverty and the Role of Farmers' Organizations (April 2000).
(<http://www.ifap.org/develop/surveygen.html>)

ILO, Creating a Favourable Climate and Conditions for cooperative Developmentt in Central and Eastern Europe., Geneva, 1996.

ILO, Promotions of Cooperatives, Report V(1), Geneva.

IMF ,Building Poverty Reduction Strategies in Developing Countries ,1999.

(<http://www.worldbank.org/poverty7strategies/streng.pdf>).

In the Name of Poverty , New Internationalist, Issue 310, 1999.
(<http://www.oneworld.org/ni/issue310/name.htm>).

Japan: Consumer Co-operative Movement in Japan (1995).
(www.wisc.edu/uwcc/icic/today/consumer/movement.html).

JENINGS, James , Understanding the Nature of Poverty in Urban America, USA, 1999.

GONZALES, Mariana, The Eradication of Poverty an Unfulfilled Commitment, 1999. (<http://www.Socwatch.org.uy/1999/eng/tematicos/poverty-eng.htm>).

LINDENTHAL ,Roland, Cooperatives and Employment in Developing Countries, ILO, Geneva, 1994.

Mouvement Desjardins. (<http://www.Desjardins.com/ang/home-fr.htm>).

ÖZÇELİK, Ahmet , “Tüketici ve Kooperatifçilik”, **Karınca**, (1999), Y.64, S.750.

POLAT, Hüseyin, “Açlık, Yoksulluk ve Dünya Bankası”, **Ankara SMMMO Bülteni**, (Haziran.1996), S.65.

POLAT, Hüseyin, “Yeni Kooperatifçilik İlkelerine Uyum Çalışmaları ve Türk Kooperatifçiliği”, **Kooperatifçilik Dünyası**, (Ocak,1997), Y.26,S.310.

Poverty Net Home.

(<http://www.worldbank.org/poverty/data/trends/income.htm>).

Poverty, Report on the World Social Situation Part Two, The Gateway to Social Policy and Development,1997.

Rapport Annuel . ([http:// www.desjardins.com/ang/home-fr.htm](http://www.desjardins.com/ang/home-fr.htm))

RISCHARD, Jean F. ,**Global Poverty Eradication Forum**, 1995.(<http://www.worldbank.org/poverty/library/rischard.pdf>).

SELAMOĞLU, Ahmet , “Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme”, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, İstanbul, 2000.

TAN, Ayhan , “Dünya’da Kooperatifler: ABD Örneği (Elektrik Kooperatifleri)”, **MEB KOOPEP PROJESİ Eğiticiler Eğitimi Ders Notları** , Ankara, 2000.

TEKELİ, Mine , **Uluslararası Bütünleşme Sürecinde Yeni İşletme Oluşumları, Bölgesel Entegrasyonlar, Kooperatif Hareketler**, Ankara, 1990.

TURAN, Nurcan , “Bölgesel Kalkınma İçin İnsan Merkezli Yaklaşımın Başarılı Bir Örneği”, **Kooperatif Dünyası** , 1997, Y.27, S.319-320.

TURAN, Nurcan, “Kooperatif İşletmelerde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve ILO COOPNET Programı”, **Eskişehir Anadolu Üni.İİBF Der.**, 1998, C.XIV, S.1-2.

UNDP, Poverty Report,2000.

(<http://www.undp.org/povertyreport/chapters>).

United Nations General Asembly Report (6 Sep.1995).

United Nations, **The International Co-operative Movement and the World Summit for Social Development** (July 1994).

YERCAN, Murat ,”Globalleşen Dünya Ticareti ve Tarımsal Kooperatiflerimizin Geleceği”, **Türkiye Koop** (Aralık 1999-Ocak 2000),S.18.